

Izzivi pristopov k izboljševanju spletne dostopnosti

Challenges of approaches to improving web accessibility

Andrej Krajnc¹

IZVLEČEK: Koncept spletna dostopnost podaja izhodišča za zagotovitev dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij za vse uporabnike, zlasti pa za osebe z različnimi oblikami oviranosti. Zakon o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij javnih organov (ZDSMA) iz leta 2018 predstavlja uredbo minimalne harmonizacije in je povzetek direktive EU. Čeprav je od sprejetja tega zakona minilo že nekaj let, je stanje v Sloveniji še vedno razmeroma nerazvito. V Sloveniji je razmeroma malo dobre prakse, hkrati pa se pojavljajo tudi rešitve, ki niso povsem ustrezne. V prispevku so zato povzete opredelitve in izzivi pristopov k izboljševanju spletne dostopnosti. Izpostavljeno je, da je treba zvišati nivo zavedanja in da je skrb za spletno dostopnost proces, h kateremu je treba pristopiti celovito. Podane so dileme uporabe orodij za analizo spletne dostopnosti in težave z vtičniki.

KLJUČNE BESEDE: spletna dostopnost, spletišča, rešitve, izzivi

ABSTRACT: The concept of web accessibility provides the basis for ensuring accessibility of websites and mobile apps for all users, primarily for persons with a disability. The Accessibility of Websites and Mobile Applications Act from 2018 represents a regulation of minimal harmonization and it summarizes the EU directive. Although the act was adopted several years ago, the situation in Slovenia is still relatively undeveloped. In Slovenia, there is relatively little good practice, and solutions that are not entirely appropriate appear. Therefore, the article summarizes definitions and challenges of the approaches to web accessibility enhancement. It is stressed that the awareness level must be raised and a comprehensive approach to web accessibility is required. The dilemmas of using web accessibility analysis tools and problems concerning plug-ins are presented.

KEYWORDS: web accessibility, websites, solutions, challenges

1 Uvod

V zadnjem času se vedno več govori o spletni dostopnosti. Gre za koncept, po katerem moramo prilagoditi spletišča tako, da bodo dostopna tudi za vse osebe z različnimi oblikami oviranosti oziroma za ranljive skupine in druge uporabnike naših spletišč, kot so npr. starejše osebe. Težave pri uporabi spleta pa nimajo le pripadniki ranljivih skupin. Hitro se lahko zgodi, da se mora npr. ob težji bolezni, poškodbi ali operaciji vsak od nas soočiti s katero od težav, ki jih imajo pripadniki ranljivih skupin.

Evropska unija je 2. decembra 2016 izdala dokument *Direktiva (EU) 2016/2102 Evropskega parlamenta in Sveta o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij organov javnega sektorja* (Evropska unija, 2016). Kot določa standard *Web Content Accessibility Guidelines (WCAG)*, so spletišča dostopna, če izpolnjujejo smernice, ki jih definira Konzorcij za svetovni splet (World Wide Web Consortium, W3C) (Web, 2018). Od leta 2015 obstaja tudi evropski standard EN 301/549, *Accessibility requirements for ICT products and services* (2021), ki naslavlja spletno

¹ Mag. Andrej Krajnc, Institut informacijskih znanosti (IZUM), Maribor, Slovenija, andrej.krajnc@izum.si.

dostopnost in temelji na smernicah WCAG. Ta standard je bil preveden v slovenščino, in sicer kot *Zahteve za dostopnost izdelkov in storitev IKT, SIST EN 301 549 V3.2.1:2021* (2022).

V Sloveniji to področje obravnava leta 2018 sprejeti *Zakon o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij* (dalje ZDSMA) (2018). Zakon predstavlja uredbo minimalne harmonizacije in je povzetek direktive EU. Med drugim določa, da se za prilagoditev spletišč, objavljenih pred 23. 9. 2018, zakon začne uporabljati 23. 9. 2020, za druga spletišča 23. 9. 2019, za mobilne aplikacije 23. 6. 2021 in za vsebino na ektranetu in intranetu, objavljeno pred 23. 9. 2019, po bistveni prenovi teh spletišč.

Čeprav je od sprejetja zakona minilo že pet let, je stanje v Sloveniji še vedno razmeroma nerazvito. Zaznati je, da veliko ustanov in lastnikov spletišč še zdaj ne ve, kaj je to spletna dostopnost, in da bi morali že uvajati spremembe na svojih spletiščih. Prav tako je mogoče zaznati, da ob uvajanju sprememb nastajajo dileme in izzivi, saj se ne ve točno, kako pristopiti k tovrstnim projektom. V Sloveniji je razmeroma malo dobre prakse, razmeroma malo je dobrih strokovnjakov, hkrati pa se pojavljajo tudi rešitve, ki niso ustrezne.

Na posvetu o stanju spletne in digitalne dostopnosti v Sloveniji leta 2023 je bila predstavljena tudi raziskava *Stanje dostopnosti javnih spletnih strani*, ki jo je opravil Zavod za digitalno dostopnost A11Y.si. Čeprav so na mnogih spletiščih že poskušali izboljšati spletno dostopnost, je glede na raziskavo več kot 98 % javnih internetnih strani nedostopnih. Tudi če se je delalo na izboljšanju spletne dostopnosti, so na spletišču ostala določena neskladja. Razloge za neurejeno spletno dostopnost gre iskati v pomanjkanju informacij in odgovornosti, v pomanjkanju strokovnjakov in ne nazadnje tudi v tem, da ni posledic za tiste, ki ne uredijo spletne dostopnosti svojih spletišč. (Digitalni, 2023)

V članku je zato opisanih nekaj izzivov, s katerimi se srečujejo praktično vsi, ki se odločijo, da bodo na svojih spletiščih izboljšali spletno dostopnost. Opisano temelji na dolgoletnih izkušnjah pri različnih projektih, v katere je bil že od leta 2011 vključen avtor tega prispevka. Za razumevanje izzivov je najprej treba opredeliti nekaj osnovnih pojmov in pristopov.

2 Osnovni pojmi in smernice za spletno dostopnost

Zakon ZDSMA (2018) ureja ukrepe za zagotovitev dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij zavezancev. Med zavezance uvršča vse državne organe, organe samoupravnih lokalnih skupnosti in osebe javnega prava po zakonu, ki ureja javno naročanje. Med izjeme po 3. členu tega zakona se uvrščajo spletišča in mobilne aplikacije javne radiotelevizije in drugih organov, ki opravljajo javno službo radiotelevizije, in spletišča in mobilne aplikacije vrtcev ter osnovnih in srednjih šol, kar pa ne velja za vsebino spletišč in mobilnih aplikacij, ki se nanaša na osnovne informacije o zavodu, informacije o vpisnem postopku in druge upravne informacije, kot so na primer šolski koledar in urniki. Če so te informacije dostopne v skladu s tem zakonom prek drugega spletišča ali mobilne aplikacije, jih ni treba zagotavljati na spletišču ali v mobilni aplikaciji vrtca, osnovne ali srednje šole.

V istem členu se med izjeme uvrščajo še:

1. pisarniške datoteke, objavljene pred 23. septembrom 2018, razen če je taka vsebina potrebna za vodenje upravnih postopkov;
2. predhodno posnete medijske vsebine, objavljene pred 23. septembrom 2020;
3. v živo predvajane medijske vsebine;

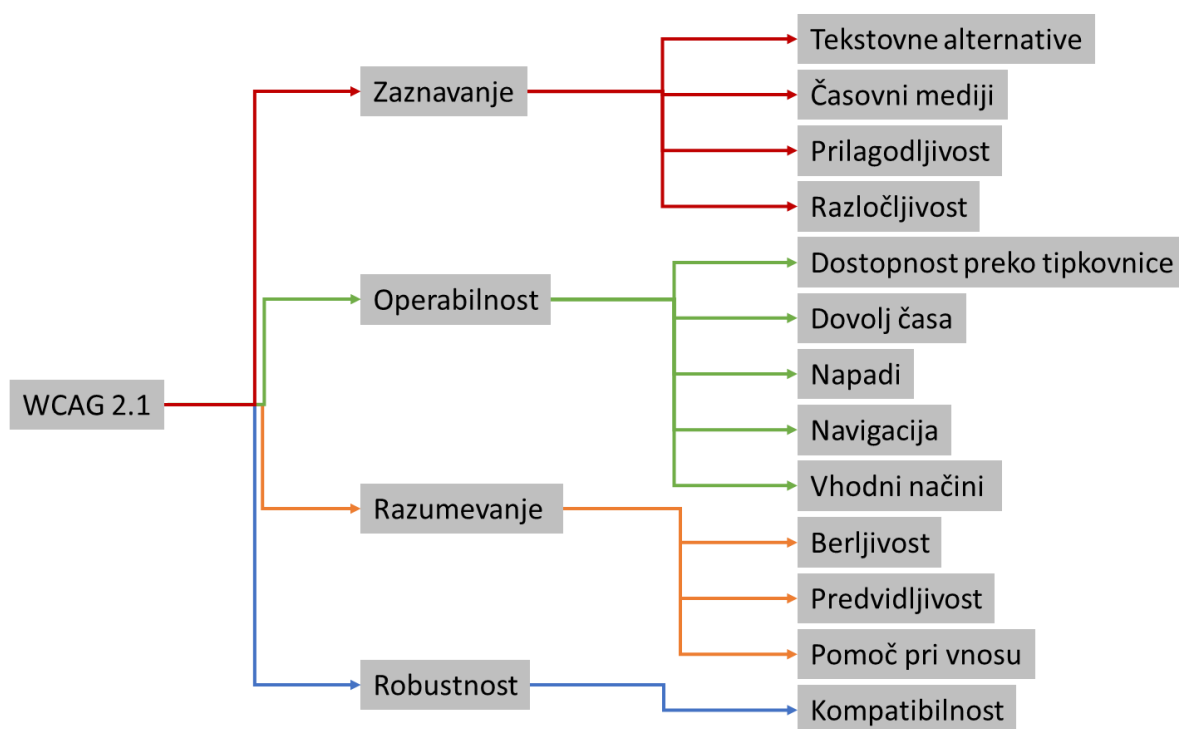
4. spletni zemljevidi in storitve kartiranja, če so bistvene informacije o zemljevidih, namenjenih navigaciji, zagotovljene na dostopen digitalen način;
5. vsebina, ki jo dodajo tretje osebe in ki je zavezanec ne financira in ne razvija ter ni pod njegovim nadzorom;
6. reprodukcije del kulturne dediščine, ki ne morejo biti v celoti dostopne, ker zahteve glede dostopnosti niso združljive bodisi z ohranitvijo bodisi s kakovostjo reprodukcije del kulturne dediščine (na primer kontrast) ali ni avtomatiziranih in stroškovno učinkovitih rešitev, s katerimi bi brez težav ustvarili izvleček besedila rokopisa ali drugih del kulturne dediščine in ga preoblikovali v obliko, združljivo z zahtevami glede dostopnosti;
7. vsebina arhiviranih spletišč in mobilnih aplikacij, ki ni potrebna za vodenje upravnih postopkov in se po 23. septembru 2019 niti ne posodablja niti ne ureja.

Zakon sicer ureja ukrepe za zagotovitev dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij zavezancev za vse uporabnike in izpostavlja uporabnike z različnimi oblikami oviranosti, vendar ti v tem zakonu niso posebej opredeljeni. Za skupine oseb z različnimi oblikami oviranosti ni poenotene kategorizacije, zato se uporabljajo različne opredelitve, kot navaja Debevc (2021, 13–24).

V okviru spletne dostopnosti se med ranljivimi skupinami pogosto omenjajo senzorno ovirane osebe (slepi, slabovidni, gluhi in naglušni), gibalno ovirane osebe (paraplegiki, tetraplegiki), kognitivno ovirane osebe (osebe po poškodbi glave in možganov, osebe s težavami v duševnem zdravju, osebe z nevrološkimi motnjami) ter osebe, starejše od 65 let. Ob težjih boleznih, poškodbah ali operacijah se lahko kateri koli uporabnik spleta sooči s katero od težav, ki jih imajo pripadniki ranljivih skupin.

Določene ranljive skupine si ob uporabi spleta pomagajo s podpornimi tehnologijami (angl. *assistive technology*). Gre za različne vrste programske in strojne opreme, ki ranljivim skupinam omogočajo uporabo spleta. Med najbolj znane primere podporne tehnologije spadata bralnik zaslona in brajeva vrstica, v praksi pa lahko najdemo še številne druge podporne tehnologije, kot so orodja za povečevanje vsebin na zaslonu, orodja za nastavljanje barv, orodja za podnaslavljanje, slušni aparati, prilagojene miške, tipkovnice in različne alternativne metode vnosa besedila in zvoka.

Smernice za spletno dostopnost (Web Content Accessibility Guidelines, WCAG) definira Konzorcij za svetovni splet (W3C) v okviru Pobude za spletno dostopnost (Web Accessibility Initiative, WAI). Verzija WCAG 2.1 je bila objavljena leta 2018, vsebina pa je razdeljena v štiri temelje spletne dostopnosti (zaznavanje, operabilnost, razumevanje, robustnost). Standard WCAG 2.1 zaobjema 13 smernic, ki opisujejo osnovne cilje, h katerim bi morali vsi stremeti, da bi spletne vsebine postale dostopne. Za posamezne smernice so definirani kriteriji uspešnosti, s katerimi preverimo skladnost s smernicami. Obstajajo tri stopnje skladnosti s standardom: A (nizka), AA (srednja) in AAA (visoka). Za skladnost z zakonom je treba zagotoviti srednjo stopnjo skladnosti (AA) (Dostopnost, 2015).

Slika 1: WCAG 2.1 – temelji in smernice (Vir: avtor)

Analizo spletne dostopnosti lahko izvajamo na različne načine. Najpreprostejši je poenostavljeni ali hitri pregled, pri katerem večina analize temelji na uporabi avtomatskih spletnih orodij (npr. WebAim WAVE), razmeroma malo pa je ročnega pregleda, ki bi ga izvajali različni uporabniki. Veliko primernejši je poglobljen pregled, kjer ob uporabi avtomatskih spletnih orodij poteka še ročna analiza, ki jo izvajajo različni uporabniki iz različnih ranljivih skupin. Rezultati takšnih poglobljenih analiz so veliko boljši in nam dajo veliko boljši vpogled, v kolikšni meri je spletišče dostopno.

3 Zavedanje in odnos ljudi do spletne dostopnosti

Za uspešno doseganje spletne dostopnosti sta zelo pomembna zavedanje in odnos ljudi do spletne dostopnosti. Če so vsi deležniki zavezani izboljševanju spletne dostopnosti, bo rezultat boljši. Proces izboljševanja spletne dostopnosti je kompleksen in kompleksni projekti praviloma uspejo le, če imajo vsi vpleteni ustrezen odnos in skupno željo, da bi dosegli cilj.

Kot pri vsakem drugem projektu je tudi pri procesu izboljševanja spletne dostopnosti zelo pomembno dobro sodelovanje med vsemi deležniki skozi vse faze projekta. Običajno je projektna skupina kar velika, saj jo sestavljajo predstavniki naročnika, implementatorji spletišča in izvajalci analiz spletne dostopnosti. Za uspešnost projekta je potrebno veliko komunikacije v različnih oblikah in v različnih sestavah, predvsem pa mora vse vpletene povezovati zavezanost spletni dostopnosti.

V praksi pogosto ni tako. Nekateri deležniki nimajo zadostnega zavedanja in odnosa do spletne dostopnosti. Nekateri zavezanci uberejo najhitrejšo pot, posledično je spletna dostopnost izboljšana le minimalno. Na spletišču se opravijo le osnovne dopolnitve, večina preostalih opravil se odlaga na kasnejši čas. Velikokrat odgovorni odlašajo z dopolnitvami, vse dokler ni

res nujno. Na spletiščih in v njihovih vsebinah pa se v takih primerih le še bolj kopičijo težave glede spletne dostopnosti.

4 Skrb za spletno dostopnost je proces

Skrb za spletno dostopnost ni enkraten dogodek, temveč gre za proces. Ko dopolnimo spletišče in zagotovimo spletno dostopnost, še nismo zaključili dela.

Večina spletišč ni statičnih, temveč se dopolnjuje z novimi vsebinami. Vsaka nova vsebina lahko z vidika spletne dostopnosti predstavlja potencialni problem. Četudi se ustvarjalci vsebin trudijo delati v skladu s smernicami in priporočili za spletno dostopnost, se hitro prikrade kakšna napaka, s katero spletno dostopnost poslabšamo.

Občasno se na spletišče dodajo nove funkcionalnosti, ki jih v času preverjanja spletne dostopnosti tam še ni bilo. Nove funkcionalnosti z novimi elementi so z vidika dostopnosti lahko problematične, saj gre pogosto za nove elemente, ki še niso bili preverjeni.

Pred časom smo se soočili z razmerami epidemije koronavirusa, na marsikaterih spletiščih so se na hitro dodale nove funkcionalnosti, ki so omogočale delo, šolanje itn. v virtualnem okolju. Ker so bile funkcionalnosti spletišč dodane zelo na hitro, pogosto niso bile pripravljene v skladu s smernicami in priporočili za spletno dostopnost.

Spletna dostopnost se lahko poslabša tudi iz tehničnih razlogov. Novejše verzije programske opreme (operacijski sistem, brskalnik, bralnik zaslona itd.) lahko prinesejo drugačno obnašanje spletišča.

Zakon ZDSMA temelji na smernicah WCAG, ki se vsakih nekaj let dopolnjujejo. Uvajajo se nove zahteve, hkrati pa se nekoliko dopolnijo že obstoječe zahteve. Tako se lahko zgodi, da je spletna stran skladna s starejšo verzijo, ni pa več skladna z najnovejšo verzijo smernic WCAG.

Zato pri spletiščih ni dovolj, da se opravi le enkratno preverjanje spletne dostopnosti, temveč je treba periodično preverjati, ali je spletišče še skladno s smernicami za spletno dostopnost. Seveda tega ni mogoče izvajati po čisto vsaki spremembi na spletišču, je pa smiselno opredeliti periodičnost in metode preverjanja.

5 Celovit pristop pri analizi spletne dostopnosti

Zelo pomembno je, da se pri procesu analize spletne dostopnosti uporablja celovit pristop. To pomeni, da se ne zanašamo le na rezultate raznih spletnih orodij za analizo, temveč v analizo vključujemo tudi pripadnike ranljivih skupin.

V praksi se še vedno prepogosto dogaja, da se pri analizi spletne dostopnosti upoštevajo le rezultati spletnih orodij. Ta orodja sicer resda v marsičem nakažejo, kje so problemi na spletišču, vendar pa marsikaterega problema ne zaznajo in tako rezultati analiz s takšnimi orodji pri presoji spletne dostopnosti ne morejo veljati za merodajne.

Če so v analizo spletne dostopnosti vključeni tudi pripadniki ranljivih skupin, so rezultati takšnih analiz veliko boljši, saj se tako najde več stvari, ki jih je treba izboljšati. Pripadniki ranljivih skupin predstavljajo veliko dodano vrednost pri opravljenih analizah, saj lahko le oni najboljše povedo:

- kako je spletišče dostopno z bralnikom zaslona,

- kakšna je dostopnost pri navigaciji s tipkovnico in
- ali so vse najpomembnejše informacije predstavljene v znakovnem jeziku (od leta 2021 je ta zahteva vpisana v Ustavo Republike Slovenije).

V praksi je treba čim bolj upoštevati slogan »Nič o nas brez nas« (angl. »*Nothing about us without us*«). Ta slogan sporoča, da se pri aktivnosti, ki se tiče določene skupine ljudi, ne sme pozabiti ravno na to skupino ljudi, ki mora biti ves čas vključena v proces analize spletne dostopnosti.

Tipično se v proces analiz spletne dostopnosti vključujejo pripadniki različnih ranljivih skupin, kot so predstavnik slepih in slabovidnih, predstavnik gluhih in naglušnih, gibalno ovirana oseba, kognitivno ovirana oseba in predstavniki drugih ranljivih skupin.

6 Neskladnost spletnih orodij za analizo spletne dostopnosti

Na spletu lahko najdemo zelo veliko orodij za analizo spletne dostopnosti. Ta orodja lahko zelo dobro pokažejo, kakšne težave na tem področju ima določeno spletišče. Nekatera orodja so plačljiva, nekatera pa so prostodostopna in kot takšna na voljo za uporabo vsem zainteresiranim. Nekatera orodja so implementirana kot spletišča (kamor vpišemo spletni naslov, ki se analizira), druga implementiramo kot vtičnike za brskalnik ali pa jih namestimo na osebni računalnik. Orodja se spreminjajo skozi čas, nekatera med njimi so vedno bolj popularna, nekatera stagnirajo. Med najbolj znana takšna spletna orodja spadajo WebAIM Wave, AChecker, Lighthouse, axe, SiteImprove, DubBot, Tenon, v praksi pa se uporabljajo še številna druga.

Različna orodja najdejo veliko istih težav glede spletne dostopnosti, vendar vseeno opažamo precejšnjo neskladnost med njimi. Ugotavlja se, da orodja lahko zaznavajo različne napake. Žal ne obstaja eno referenčno orodje, ki bi bilo najboljšo in bi našlo vse napake. Dogaja se tudi, da so na spletišču napake, ki jih ne zazna nobeno od spletnih orodij. In nasprotno – včasih orodja opozarjajo tudi na nekaj, kar v resnici sploh ni problem.

Takšne razlike med orodji se pojavljajo, ker orodja ne zaznavajo spletišč na enak način. Spletišča so tudi vedno bolj kompleksna in vsebujejo novejšo naprednejše elemente, ki jih določena orodja še ne prepoznajo na pravilen način.

Neskladnost spletnih orodij povzroča precej težav vsem deležnikom projektov za izboljšanje spletne dostopnosti. Zelo hitro se namreč lahko pojavijo situacije, ko nekdo meni, da je na osnovi določenih orodij dosegel ustrezno spletno dostopnost, nekdo drug pa na osnovi uporabe drugih orodij trdi, da spletišče ni dostopno. Ker nobeno od orodij ni prepoznano kot referenčno orodje niti v EU, se je tovrstnim konfliktom težko izogniti. Zato se v praksi za preverjanje spletne dostopnosti uporabi več različnih orodij.

Zagotovo si vsi želijo, da bi se sčasoma uveljavilo eno referenčno orodje, vendar smo verjetno od tega še kar precej oddaljeni.

7 Nujnost preverjanja spletišč z bralnikom zaslona

Ena od najpogostejših težav pri analizi spletne dostopnosti je ta, da se pozablja na analizo, ki bi jo izvedli uporabniki bralnika zaslona. Ti so slepe in slabovidne osebe, ki poleg bralnika

zaslona tipično uporabljajo še brajevo vrstico. Prikaz na brajevi vrstici in izgovorjava bralnika zaslona dajeta uporabniku informacijo o tem, kaj je na spletišču.

Obstaja kar nekaj bralnikov zaslona. V Sloveniji je na operacijskem sistemu Microsoft Windows najbolj razširjen JAWS (Job Access With Speech), ki je plačljiv. V zadnjem času se v okolju Windows vse bolj uveljavlja tudi prostodostopni bralnik NVDA (NonVisual Desktop Access). Veliko operacijskih sistemov ima že vgrajen bralnik zaslona. Na Microsoft Windows je to Narrator, na Apple macOS je to iOS, na tvOS je to VoiceOver, na Google Android obstaja Talkback, na Amazon Android se bralnik imenuje VoiceView, na Chrome OS je to ChromeVox, na operacijskem sistemu Linux pa obstajata Speakup in Orca.

Preverjanje z bralnikom zaslona je nujno, saj ga nobeno drugo orodje ne more nadomestiti. Precej je težav, ki jih ni mogoče izslediti drugače kot z uporabo bralnika zaslona.

Najboljšo analizo dostopnosti z bralnikom zaslona naredijo seveda njegovi stalni uporabniki, torej slepi in slabovidni. Ti namreč najboljše poznajo bralnike zaslona in tudi najboljše vedo, kako se le-ti uporabljajo.

Delno lahko spletišče z bralnikom zaslona preverijo tudi drugi. Prostodostopni bralnik NVDA je v zadnjem času zelo napredoval in se zelo približal plačljivim bralnikom zaslona, kot je npr. JAWS. Vsak lahko na svoj računalnik naloži NVDA in lahko v veliki meri že sam preveri, kako se obnaša spletišče ob uporabi tega bralnika.

Glede na to, da tudi slepi in slabovidni v zadnjem času uporabljajo najrazličnejše mobilne naprave, ne smemo pozabiti na obnašanje spletišč pri navigaciji z bralnikom zaslona mobilne naprave.

Izkušnje kažejo, da je praktično pri vsaki analizi spletne dostopnosti uporabnik bralnika zaslona našel precej problematičnih stvari, ki na druge načine niso bile najdene. Preverjanje spletišč z bralnikom zaslona je vsekakor nujna aktivnost, ki se je ne sme pozabiti.

8 Nerazumevanje uporabe vtičnikov pri zagotavljanju spletne dostopnosti

Eden največjih problemov na področju spletne dostopnosti je nerazumevanje uporabe vtičnikov, ki se vgrajujejo v spletišče. Mnogi upravljavci spletišč še vedno menijo, da za spletno dostopnost zadoščajo vtičniki. Na spletu namreč lahko najdemo kar nekaj vtičnikov, ki obljublajo boljšo dostopnost.

Na omejitve in zmotnost tega pristopa opozarja Škraba (2022). Zavedati se je treba, da vtičniki izboljšajo le določene vidike, vendar pa se hkrati v praksi zelo hitro zgodi, da po drugi strani celo poslabšajo raven dostopnosti.

Zelo pomembno je vedeti, da vtičniki ne rešijo praktično nobenega resnega problema na spletišču. Če je za uporabnike bralnika zaslona nedostopen neki element na spletišču (npr. meni ali iskalni obrazec), ga noben vtičnik ne bo naredil dostopnega.

Vtičniki delno izboljšujejo spletno dostopnost le slabovidnim, ne naslavlajo pa drugih kategorij ranljivih skupin, kot so slepi, gibalno ovirani itd. Žal to pogosto ni dovolj poudarjeno in se zato ustvarja napačno prepričanje, da so vtičniki namenjeni vsem ranljivim skupinam.

V vtičnikih se tipično nastavljajo kontrasti, pogosto pa se implementatorjem zgodi, da je določena kombinacija kontrastov celo slabša od originalnih. S tega vidika lahko rečemo, da je uporaba vtičnikov za spletišče lahko celo škodljiva.

Zato se vse bolj uveljavlja stališče, da mora biti spletišče že v osnovi dostopno na taki ravni, da niso potrebni nobeni posegi, ki jih prinašajo vtičniki. Iz tega sledi, da kdor čuti močno potrebo po uporabi tovrstnih vtičnikov, verjetno ne razume najboljše bistva spletne dostopnosti.

V Sloveniji je uporaba tovrstnih vtičnikov precej razširjena, še posebej v javnem sektorju. Verjetno je delno razlog tudi v tem, da jih je pred leti promoviral tudi Arnes, ki je leta 2019 na svojem portalu Arnes Splet objavil prispevek *Uporaba vtičnika za zagotovitev dostopnosti spletišč* (2019). V prispevku je v prvem stavku zapisano: »Na Arnes Spletu smo dodali nov vtičnik SOGO Dostopnost, s katerim boste lahko na enostaven način zagotovili dostopnost svojega spletišča v skladu z zakonom.« To seveda ne drži, saj tovrstni vtičniki ne zagotavljajo dostopnosti v skladu z zakonom, temveč le delno izboljšajo spletno dostopnost. Je pa vse to verjetno rezultiralo v tem, da so na mnogih spletiščih začeli uporabljati ta vtičnik in da verjetno še danes veliko odgovornih v dobri veri misli, da je na njihovem spletišču prav zaradi tega vtičnika poskrbljeno za spletno dostopnost celotnega spletišča.

9 Popolnost je sovražnik napredka

Aforizem »Popolnost je sovražnik napredka« (angl. »*Perfection is the Enemy of Progress*«) se pripisuje Winstonu Churchill, vendar pa lahko rečemo, da so se ljudje že veliko pred tem zavedali problemov, ki se pojavijo, če pri svojem delovanju težimo k popolnosti. Za veliko življenjskih področij velja, da če preveč težimo k popolnosti glede neke stvari, nas to ovira in zavira pri delu na drugih stvareh. Smiselno je vložiti energijo, da bodo stvari čim boljše opravljene, vendar moramo na neki točki naše aktivnosti zaključiti in se premakniti dalje.

To velja tudi za področje spletne dostopnosti, kjer lahko hitro zapademo v to, da želimo doseči popolnost. Ta pristop bi bil razmeroma dosegljiv pri enostavnejših spletiščih, vendar je veliko spletišč zelo kompleksnih. Kompleksna spletišča lahko vsebujejo več tisoč podstrani. Analiza le-teh in odprava pomanjkljivosti sta časovno in kadrovske težko izvedljivi.

Zelo pomembna je razvrstitev težav glede spletne dostopnosti po pomembnosti. Med najpomembnejše težave z visoko prioriteto zagotovo spadajo tiste težave, ki se pojavljajo na vseh podstraneh nekega spletišča. Tipično gre za težave, ki se pojavljajo v glavi strani, v nogi strani, v menijih, v iskalnih obrazcih in drugih pogostih elementih. Zelo pomembne so tudi podstrani, ki imajo veliko obiskovalcev. In nasprotno, če je problem prisoten na neki podstrani, ki jo v celem letu obiše le nekaj ljudi ali pa celo nobeden, ima takšna težava manjšo prioriteto.

Spletišča in orodja se pogosto spreminjajo, uporabniki pri brskanju po spletiščih uporabljajo nove pristope in tako se hitro zgodi, da je kakšna stvar problematična z vidika nedostopnosti. V takšnih primerih je pomembno predvsem, kako hitro bo težava odpravljena. Zelo pomembno je, da so odgovorni in skupine izvajalcev, ki skrbijo za spletišča, fleksibilni in da znajo odpraviti težave, ki so se pojavile.

10 Ugašanje nedostopnih spletišč

Veliko starejših spletišč je bilo postavljenih s tehnologijami, ki ne zagotavljajo spletne dostopnosti. Na mnogih od teh spletišč je veliko pomembnih informacij in vsebin, poleg tega

so takšna spletišča lahko zelo pomembna tudi z zgodovinskega vidika, saj nam ponujajo vpogled v dogajanja v preteklih obdobjih.

Ker so ta spletišča spletno nedostopna, se pojavlja dilema, kaj naj naredimo z njimi. Tipično jih je težko ali včasih celo nemogoče dopolniti, da bodo spletno dostopna.

Zato lahko v zadnjem času opazujemo pojav, da se nekatera nedostopna spletišča ugašajo. Pri tem se lahko v določenih primerih s spleta umikajo vsebine, ki imajo veliko informativno ali dodano vrednost. Potreben bo razmislek vseh deležnikov, kaj storiti v tovrstnih primerih. Kaže se potreba, da bi tovrstne vsebine preselili na druga spletišča ali jih ponovno objavili na drugih spletiščih. Hkrati pa bi morali razmisliti, kako bi omogočili, da se spletišča ne bi ugašala. Zakon ZDSMA (2018) dopušča, da se z izjavo pojasni, kateri vidiki oziroma zahteve v projektu prilagajanja za doseg spletno dostopnosti bi za implementatorja predstavljali nesorazmerno breme. Tako bi lahko določene vsebine/strani uvrstili med izjeme. Zakon med izjeme uvršča tudi vsebino arhiviranih spletišč, kar pomeni, da je ena od rešitev tudi ta, da se neko spletišče kategorizira kot arhivirano spletišče. Ne glede na to se ti trije instrumenti (ugašanje, izjava, arhivirano spletišče) ne smejo zlorabljeni v situacijah, ko bi bilo možno urediti spletno dostopnost.

Podoben problem se pojavlja na spletiščih, kjer so posamezni sklopi oz. podstrani nastali pred leti na osnovi tehnologij, ki rezultirajo v spletni nedostopnosti. Tudi te vsebine se pogosto umikajo, bi pa bilo smiselno tudi zanje najti neko rešitev, ki bi ustrezala večini.

11 Nadzor nad izvajanjem zakona ZDSMA v praksi

Kot pri vsakem zakonu tudi za Zakon o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij velja, da je pomemben nadzor nad izvajanjem zakona v praksi. Če ni nadzora, so zavezanci bolj pasivni, kot bi bili, če bi se nadzor aktivno izvajal.

O nadzoru nad izvajanjem zakona v praksi je govoril v. d. glavnega inšpektorja na Inšpektoratu za informacijsko družbo Dragan Petrović na posvetu »Digitalni svet brez ovir: posvet o stanju spletne in digitalne dostopnosti v Sloveniji«, ki se je odvijal 14. aprila 2023 v Ljubljani (Digitalni, 2023). Izpostavil je, da se je pred kratkim v Sloveniji oblikoval nov inšpektorat na področju informacijske družbe, ki skrbi za nadzor zakona v praksi. Inšpektorat je začel delovati maja 2021, ko je bil izveden prvi inšpekcijski pregled, in takrat je bil v ekipi edini redno zaposlen. Konec leta 2022 je inšpektorat povečal število zaposlenih na tri sodelavce.

Glavno opravilo inšpektorata do zdaj so bili zlasti poenostavljeni pregledi spletišč. Načrtujejo pa, da bodo intenzivno izvajali tudi poglobljene preglede spletišč in poglobljene preglede mobilnih aplikacij. Zavezancev za spletno dostopnost je 3100 in za pregled vseh bi po oceni Petrovića potrebovali 20 let.

Za inšpektorat predstavlja veliko težavo dejstvo, da ni izbranega enotnega referenčnega spletnega orodja. Na inšpektoratu uporabljajo tri različna spletna orodja za preverjanje, zavezanci pa pogosto uporabljajo druga spletna orodja, zaradi česar se pojavljajo različne razlage glede določenega problema.

Na področju nadzora lahko torej že zaznavamo spremembe in tega bo v prihodnje vedno več. Zavezanci bodo tako morali biti veliko bolj aktivni, kot so bili do zdaj. Skrb za spletno

dostopnost bo morala postati pomembnejša naloga in treba ji bo nameniti več energije, časa in denarja.

12 Zaključek

Zakonodaja na tem področju je jasna. Na spletiščih je treba urediti spletno dostopnost.

Zavezanci imajo pogosto precejšnje težave, kako zagotoviti spletno dostopnost njihovih spletišč. Velika težava je še vedno nepoznavanje tega področja, zato je treba narediti vse, da se vsi zavezanci na tem področju čim bolj izobrazijo.

Precejšnja težava je pomanjkanje strokovnjakov, saj jih je v Sloveniji zelo malo. Se pa pojavlja precej ponudnikov storitev, ki ponujajo hitre rešitve, vendar so le-te pogosto neustrezne in rezultirajo v tem, da je spletišče še naprej spletno nedostopno.

Velika težava je tudi financiranje. Treba bo zagotoviti finančna sredstva za dopolnitve spletne dostopnosti, posebej za spletišča zakonskih zavezancev. Zaželeno je, da se spletna dostopnost spletišč uredi in da ne bomo iskali rešitve v ugašanju spletišč in umikanju vsebin s spletišč.

Še posebej pomembno je določiti prioritete. Vsi skupaj si moramo prizadevati, da je spletna dostopnost najbolj urejena na tistih spletiščih, ki so najbolj pomembna za življenje ljudi. Tam je treba vložiti največ energije in truda.

Pripadniki ranljivih skupin ne želijo biti le pasivni uporabniki spletišč, temveč želijo soustvarjati splet. Naša naloga je, da jim z ureditvijo spletne dostopnosti spletišč to omogočimo.

Reference

Accessibility requirements for ICT products and services. EN 301 549 V3.2.1., 2021. Brussels, European Telecommunications Standards Institute. Dostopno na:

https://www.etsi.org/deliver/etsi_en/301500_301599/301549/03.02.01_60/en_301549v03_0201p.pdf [5. 6. 2023].

Debevec, M., 2021. *Dostopnost digitalnih produktov za vse*. Maribor: Univerzitetna založba UM. Dostopno na: <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/526> [5. 6. 2023].

Digitalni svet brez ovir: posvet o stanju spletne in digitalne dostopnosti v Sloveniji. 2023. Ljubljana: Državni svet. Dostopno na: <https://ds-rs.si/sl/novice/digitalni-svet-brez-ovir-posvet-o-stanju-spletne-digitalne-dostopnosti-v-sloveniji> [6. 10. 2023].

Dostopnost spletnih strani, 2015. Ljubljana: Beletrina. Dostopno na: http://insajder.eu/wp-content/uploads/2018/05/Bro%C5%A1ura_Dostopnost-spletnih-strani.pdf [6. 10. 2023].

Evropska unija (EU), 2016. *Direktiva (EU) 2016/2102 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. oktobra 2016 o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij organov javnega sektorja*. Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/SL/TXT/?uri=celex:32016L2102> [6. 10. 2023].

Škraba, T., 2022. *Vtičniki za dostopnost*. Izola: Zavod za digitalno dostopnost A11Y.si. Dostopno na: <https://www.digitalnadostopnost.si/strokovno/vticniki-za-dostopnost/> [6. 10. 2023].

Arnes, 2019. Uporaba vtičnika za zagotovitev dostopnosti spletišč, 2019. Ljubljana: Arnes. Dostopno na: <http://splet.arnes.si/2019/09/09/uporaba-vticnika-za-zagotovitev-dostopnosti-spletisc/> [6. 10. 2023].

Web content accessibility guidelines (WCAG), 2.1, 2018. Dostopno na: <https://www.w3.org/TR/WCAG21/> [6. 10. 2023].

Zahteve za dostopnost izdelkov in storitev IKT, SIST EN 301 549 V3.2.1:2021, 2022. Ljubljana: SIST.

Zakon o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij javnih organov (ZDSMA), 2018. (Uradni list RS, št. 30/18, 95/21 – ZInfV-A, 189/21 – ZDU-1M in 18/23 – ZDU-10). Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7718> [6. 10. 2023].